

”Lovnes”

På 1930 talet blev *LOVNES* ett namn för den sågverks- och hyvlerirörelse som var lokaliserad till södra delen av den udde på Gesundalandet mot Siljan som på generalstabskartan har namnet Lövnäs.

Men för att börja på rätt plats och med rätt tidpunkt så var företagets första lokalisering ett hyvleri vid Smissgården i Rothagen och början den 30 april 1922. Valborgsmässoafton 1922 samlades nämligen åtta solleröbor hemma hos Anders Smith och kom överens om att anskaffa hyvvelmaskin och starta firman Sollerö Hyvleri. Förutom Anders Smith var det hans bror Olov Smith, Lars Jönsson-Norren (Kluker Lars), Anders Sarén, Knuts Lars Svensson (Svän Lars), Sörbo Nils Matsson, Mås Anders Jönsson och min far Bond Per Matsson.

Intressenterna beslöt att satsa 1.000 kronor var i grundkapitalet 8.000 kronor för inköp av maskinutrustning och uppförande av hyvleribyggnad vid Smissgården. Byggnaden står fortfarande kvar vid Rothagevägen på den ursprungliga platsen. Det blev tydligen en rivstart, utgifterna för juni månad är bokförda med 7.235:05 kronor varav 5.971:30 för hyvvelmaskin från Aktiebolaget Svenska Maskinverken. Kassaboken är förd med Mås Anders Jönssons prydliga handstil.

Det blev ett fungerande hyvleri och verksamheten kunde börja, huvudsakligen med legohyvling för ortsbornas behov men verksamheten utökades undan för undan med inköp av virkespartier som sågades vid den vattendrivna sågen i Mångsbergs fäbod. Sågningen i Mångberg tog

lång tid och var till förargelse för andra sågdelägare som väntade på sågtur vid Mångbergssågen. Det sågade virket lades också upp för torkning i Mångberg och skulle köras till hyvleriet i Rothagen för vidareförädling och försäljning.

De första åren var verksamheten av liten omfattning men behov av utveckling och samordning förelåg tydligen för 1930 tog planer på ett eget sågverk fart. Ur ett protokoll daterat 2 februari 1930 kan läsas:

§ 1. Diskuterades frågan om byggande av sågverk och beslöts att tills vidare driva rörelsen som förening med andelar på 500 kronor.

I protokollet finns också noterat att de åtta delägarna antecknade sig för fyra andelar var och att till kommitte för anskaffande av ritningar och virke till såghus valdes Mås Anders Jönsson, Lars J. Norren och Valter Sundström, den sistnämnde hade kommit med som ny delägare efter Olov Smith som avlidit.

1928 hade Bond Per Matsson utsetts till styrelseordförande och kasör och av protokoll framgår att alla delägarna var aktiva i organisationsarbetet.

Flygfoto över Lövnässågen. Bron, Lerön och Sollerön i bakgrunden. Omkring 1938.

Styrelse: Bond Per Matsson, Lars J Norren och Anders Smith, styrelsesuppleanter Sörbo Nils Matsson och Anders Sarén, revisorer Mås Anders Jönsson och Valter Sundström med Lars Svensson som ersättare.

Att redan den begränsade hyvleriverksamheten lämnade viss behållning kan utläsas av styrelsens förslag angående disponering av 1929 års resultat:

Överföring till reservfonden	400:--
Avskrivning på inventarier	408:65
Avskrivning på byggnader	100:--
Överföring till vinst och förlust	282:32
Summa	1.190:97

I dagens penningvärde sannerligen inga imponerande siffror men det avskräckte tydligen inte de företagsamma ägarna att gå vidare med nya investeringsplaner trots den rådande 30-talskrisen med sågverksnedläggningar vid Norrlandskusten, arbetslöshet och Ak arbeten.

Ett av de första konkreta minnen med anknytning till sågen som jag personligen har är från det tillfälle när min far kom hem från ”bolagsgubbarnas” resa till Norrlandskusten och Alnön för att köpa maskinutrustning till det planerade sågverket.

Han berättade om de många sågverken i de trakter där det med fog kunde sägas: ”Jag såg och såg och vart jag såg så såg jag såg vid såg”.

Trots dåliga tider, eller kanske just därför, köptes en uppsättning beagnade sågverksmaskiner, ramsåg, kantverk, timmerspel, brädgårdsvagnar m.m. av Eriksdals Nya Trävaru AB och Alfred Lunkvists Maskinaffär för 6.560 kronor. Med järnvägsfrakt som kostade 504 kronor från Luleå till Vika station och bilfrakt till Lovnes var maskinfrågan ordnad.

Det lämpliga markområdet för såganläggningen hade mot arrende upplåtits av Mås Anders och Anna Brodin som ägde strandområdet mot Gesundaån.

Fritz Sörbo, Sörbo Nils son har berättat att han vintern 1930 varit med Svän Lars och kört grundsten från Lerön, platsen för ett ångmaskindrivet ramsågverk som 1930 var nedlagt och rivet och bara grundstenarna kvar, stenar som kom till användning vid sågbygget på Lövnäset.

Husgrunden och fundamenten för sågramen i nybyggnaden blev dock huvudsakligen i betong som blandades på platsen med spadar, inga betongbilar som vi vant oss vid precis. Bygget var inget beställningsarbete utan organiserades av intressenterna själva som var kunniga och erfarna byggnadsarbetare, några med erfarenhet från tidigare sågverksbyggen bland annat.

Anders Bråmås, Gruddbo, mekaniskt intresserad och allmänt kunnig hade nu kommit med som delägare och han disponerade sin tid så att han blev något av arbetsledare och platschef.

Ett såghus blev det och de begagnade maskinerna från Alnön kom på plats. När Ryssa Elverk var färdiga med sin kraftledning och transformator på platsen kunde sågverket provköras. Avtal om leverans av 65 hästkrafters samtidig belastning på elnätet tecknades bland annat på följande villkor:

Hyvelbolaget bör helt eller delvis inställa driften under trösksäsong, vattenbristtider och under onormala förhållanden och skall helt eller delvis inställa driften då sådant påfordras av Elverkets arbetsledning eller maskinpersonal och efter av dem givna anvisningar.

Sålunda överenskommet försäkras

Ryssa och Sollerön den 31 jan 1931

Aktiebolaget Ryssa   Elektrisitetsverk

Anders Brodin

Sollerö Hyvleri

Mås Anders Jönsson

I avtalet angavs också att årskostnaden för hyvleriföretaget ej under några förhållanden må understiga 200 kronor.

Hårda bud, men kraftkostnaden för 1931 blev 432:08 kronor och det blev inga problem med kraftleveranserna ens under trösksäsong.

Anläggningen togs i bruk och den förste sågaren var ”Markusn”, Markus Anders Andersson från Vika, uppväxt i Gruddbo, pensionerad från liknande arbeten vid sågen i Vika men vital och kunnig så att han kunde lära upp medhjälpare och efterföljare, Oskar och Anders Rapp och hjälpsågarna Arvid Knutz och Lars Rapp mfl. Bråmås Anders var den som ansvarade för slipning av sågblad och kantningen av det sågade virket under många år.

För sågning behövdes timmer och inköp. Intummning samt kontorsarbetet med uträkningar och värdeberäkningar vid sidan om det dagliga

skogs- och sågverksarbetet tog mycken tid i anspråk. Min far som hade den uppgiften hade sannerligen inga fritidsproblem.

På 30-talet var det ont om arbetstillfällen och därför var delägarna angelägna om att ordna arbetstillfällen för egna familjemedlemmar och släktingar vilket märks i avlöningslistorna från den tiden. Verksamheten krävde dock många arbetare jämfört med nutidens mekaniserade sågverk så det är många Solleröbor som har sina namn i avlöningslistorna.

Många är de minnesbilder som kommer när man påminner sig sågverkstiden, själv började jag i 13 årsåldern ute i timmermagasinet på sjön. Det gällde att sortera ut rätt tumtal bland det flytande timret och skicka upp stockarna i timmerspelet. Det kunde vara fina dagar när väderleken var bra men var det kallt eller regn önskade man sig arbete under tak. Under åren 1935—1946 som blev min sågverkstid hann jag prova på de flesta förekommande arbetsuppgifterna vid sågen och hyvleriet som naturligtvis också flyttades till Lovnes när verksamheten där kommit igång. När min far eller Bråmås Anders behövde hjälp vid sågen var det bara att ställa upp. Cykelturerna eller motorbåtsfärderna till sågen

Från vänster. Trapp Karl, Papp Oskar, Klucker Lars, Klamparen (utsocknes), Arvid Knutz.

blev många men man hade arbete och mor behövde inte ha samma bekymmer som grannasmor som kunde säga när hennes pojkar inte hade något arbete: *Dem edå i förtjästn a di ur ä e.*

Tidvis kunde verksamheten vara omfattande. Lastbilar körde timmer till sågen från vinterns avverkningsplatser, det sågades och hyvlades och det torra virket skulle klampas, utlastas och skickas till köpare. Något år sågades t.o.m. i tvåskift. Ribbveden, sågavfallet kapades i meterlängder och lades ut i långa travar, veden såldes för 2 kronor lasset. Ofta kunde man se att köraren ville ha mer än hästen ville dra, det hjälpte varken med svära eller slag för att få upp lasset ur vedgården.

Under krigsåren förekom även milkolning vid sågen, Stenis Lars var kolare och i krossverket framställdes gengaskol. Sotigt och föga lönsamt, verksamheten avvecklades efter något år och krossverket såldes.

Ett uppskattat initiativ vid sågverket var bildandet av ett matlag. Kocka anställdes som höll kaffepannan varm och lagade ett mål mat varje dag. När jag pratade "Lovnesminnen" med min bror Gunnar som var matglad redan på sågverkstiden sa han spontant, "Ä va rasnd tä mat

N:r.....

Kyitto.

Av Lovnäs Sågverks matlag.

emottagit för räkning 8 dagar som köksa.

Kronor Sutton

som härmed erkännes. Sallewa den 30 nov 1938

Kr. 16. öre.

Attesteras: Karin Rapp

da, oderles än ema”, och visst var det så för det var korv, makaroner, bruna bönor, frukt- och sagogrynssoppor, mannagryns- och risgrynsväl-
ling och annan köpmat som inte var vardagsmat i en självhushållande
bondgård. Kockorna var uppskattade men tydligen inte överbetalda. Ett
avlöningskvitto daterat 30 november 1938 visar att Karin Rapp hade 2
kr per dag för matlagning åt 10–12 man. Vem skulle åka cykel 5 kilo-
meter till en arbetsplats idag för två kronor.

Men det var fint kamratskap och god sammanhållning på arbetsplat-
sen och minnesvärda år så länge det varade.

1950 var Bråmå Anders närmare 60 år och övriga delägare folkpensi-
onärer, anläggningen nedsliten och ungdomarna som växt upp med såg-
verket fick arbete inom andra yrkesområden, ägarna beslöt avveckla rö-
relsen. Anläggningen såldes till Rickard Persson, Gusselby och Före-
ningen LÖVNÄS SÅGVERK avslutade sin nästan 30 åriga verksamhet.
Anläggningen drevs dock ytterligare ett tiotal år med olika ägare, senast
av Åmåls Sågverk som hade snickerifabrik i Vinäs bland annat.

Fars kompanjoner, ”Bolagsgubbarna” var alla intressanta personligh-
ter som bör hedras för sitt initiativ, onekligen var hyvleriet och sågan-
läggningen av betydelse för bygden, det skapade arbetstillfällena och inte
minst en betydelsefull konkurrens om skogsråvaran från Solleröskogen.

Med mina rader vill jag hedra initiativtagarna till Lövnäs Sågverk.

Bond Erik Persson